

י"ח שבט, תשפ"ה
16 בפברואר 2025

לכבוד
ח"כ שמחה רוטמן
יו"ר ועדת חוקה, חוק ומשפט

שלום רב,

הנדון: עמדת הסניגוריה הציבורית באשר להצעת חוק לתיקון סדרי הדין (חקירת עדים) (תיקון – מתן עדות שלא בפני הנאשם בעבירת נטילת דמי חסות), התשפ"ג-2023

הסניגוריה הציבורית מתנגדת להצעת החוק וקוראת לוועדה להימנע מקידומה. ראשית כל, יש להזכיר כי העבירה החדשה של גביית דמי חסות נחקקה אך לאחרונה (לפני כשנה וחצי), וכהוראת שעה למשך 5 שנים. המדובר בעבירה חסרת תקדים מבחינת יסודותיה, וכפי שהסניגוריה ציינה בדיוני החקיקה היא מאופיינת בעמימות רבה, מנוסחת בהרחבה ובעלת פוטנציאל להפללת יתר ולאכיפה סלקטיבית (לרבות של אנשים ונותני שירות נורמטיביים). בצד העבירה אף נקבעו עונשי מינימום והסדרי חילוט מרחיקי לכת.

יתרה מכך, טרם בוצעה בחינה מעמיקה – ואף לא ראשונית – של אופן יישום הוראת השעה. נכון למועד כתיבת שורות אלו ולמיטב בדיקתנו, רק עתה הוגש הדיווח השנתי הראשון של המשרד לביטחון הלאומי שנדרש להעביר לוועדת חוקה, חוק ומשפט, וטרם הוגש הדיווח המקביל של משרד המשפטים. מכל מקום, דומה כי יישום הוראת השעה החדשה עדיין נמצא בחיתוליו. בנסיבות אלו, הצעת החוק אינה מלווה בתשתית עובדתית כלשהי המצדיקה את התיקון המוצע ולטעמנו מן הראוי לתת הזדמנות ליישום הוראת השעה החדשה ולבחון לעומק את הנעשה בשטח בטרם קידום תיקונים נוספים.

עמדתנו זו מתחזקת לנוכח מהותו של התיקון המבוקש – המנגנון של העדת מתלונן שלא בפני הנאשם פוגע אנושות בזכויות יסוד של נאשמים, ובעיקר הזכות לנוכחות, הזכות לחקירה נגדית אפקטיבית, שהן מנשמת אפו של ההליך ההוגן. בהקשר זה חשוב להדגיש שמדובר בשלב הכי קריטי בהליך – חקירה נגדית של העד המרכזי של התביעה – פעמים רבות מדובר בשלב שחורף את גורלו של התיק, האם הנאשם יורשע ובאיזו עבירה, והאם ישלח למאסר ממושך (ולעניין העבירה הנדונה נקבעו כאמור עונשי מינימום וכן הסדרי חילוט קיצוניים). עוד נציין כי המשוכה הקיימת כיום לפי החוק לתיקון סדרי הדין (חקירת עדים) לעניין פוטנציאל הנזק שייגרם למתלונן בעקבות מסירת העדות בפני הנאשם היא נמוכה ביותר (במיוחד לאחר ביטול הדרישה בתקנות להגשת ראשית "ראייה בכתב" בהקשר זה).

זאת ועוד, הפעלת המנגנון של עדות שלא בפני הנאשם יוצרת קושי אינהרנטי נוסף בדמות השתתפות הנאשם בדרך של היוועדות חזותית. כידוע, בהקשרים אחרים, הסניגוריה עמדה בהרחבה על הפגיעה הגלומה בדיונים ממין אלה בכל הנוגע לזכויות הנאשם ולתקינות ההליך

המשפטי – הנאשם מתקשה לראות את כל הצדדים להליך, מתקשה להבין את המתרחש בדיון, והקשר השוטף והנדרש בינו לבין סניגורו במהלך החקירה הנגדית נפגע עד מאד. בהקשר זה יש להביא בחשבון כי עסקינן בדיון מסוג הוכחות – כזכור המחוקק שלל מפורשות את האפשרות לקיים (שלא בהסכמה) דיוני הוכחות שלא בנוכחות פיזית של הנאשם, וזאת מתוך הכרה ברורה לא רק בזכותו של הנאשם לנוכחות ישירה בעת שהראיות בעניינו נשמעות אלא, ובעיקר, על מנת להגן על זכותו להליך הוגן במובן של האפשרות לקחת חלק פעיל בהגנתו בשלב הקריטי ביותר של ההליך והכרה בתרומתו הנחוצה של הנאשם לניהול הגנתו.

על רקע זה, לא בכדי המחוקק ייחד את ההסדר החריג והפוגעני של העדת מתלונן שלא בפני הנאשם רק לעבירות מין או לעבירות מסוימות שבוצעו כלפי קטינים וחסרי ישע (ובפרט בנסיבות מובהקות בהן קיימת מערכת יחסים רגישה ומיוחדת בין המתלונן לנאשם כדוגמת קרבת משפחה או יחסי אחריות). המדובר בעבירות ובנפגעי עבירה שהם בעלי מאפיינים ייחודיים ושונים מיתר העבירות הפליליות. ויודגש: המאפיין של רתיעה מלהעיד (שכאמור אינו מגובה בתשתית עובדתית) הינו כללי ולמעשה קיים בעבירות רבות אחרות, ואין בו כשלעצמו כדי להצדיק הסדר של העדה שלא בפני הנאשם תוך חריגה בוטה מעקרונות ההליך ההוגן.

לבסוף, אנו מוטרדים מאד מ"פריצת הסכר" ומזליגת ההסדר של עדות שלא בפני הנאשם, ביחס לעבירות נוספות. סביר להניח שככל שהצעת חוק זו תתקבל, עד מהרה יוצצו יוזמות להרחבת ההסדר לעבירות רבות אחרות, ובמגוון של תחומים.

נוכח האמור לעיל, הסניגוריה הציבורית קוראת לוועדה להימנע מקידום הצעת החוק.

בכבוד רב ובברכה,

ישי שרון, עו"ד

מנהל מחלקת חקיקה ומדיניות

הסניגוריה הציבורית הארצית